

ОБРАЗ СИНА-ДОБРОВОЛЬЦЯ В СУЧАСНІЙ УКРАЇНСЬКІЙ МАЛІЙ ПРОЗІ

(на прикладі книги Олени Чернінької «Лемберг: мамцю, ну не плач»)

Мистецьке слово стало важливим інструментом осмислення цієї трагедії, засобом збереження пам'яті про подвиги, втрати, людяність і героїзм. Художня, документальна та мемуарна література, присвячена війні, відображає реалії сучасних подій через різні призми, передаючи відчай, надію, страх і силу.

Якщо художня література розкриває тему війни через призму людських емоцій і переживань, то мемуарна література (спогади, щоденники, листи) дає можливість ознайомитися з особистими переживаннями та рефлексіями людей, які безпосередньо брали участь у війні, або чії родичі воюють. Це спогади воїнів, воїнів-добровольців, волонтерів, лікарів та інших учасників подій, що пропонують особистий, погляд на війну через призму індивідуального досвіду. Мемуари стають не лише документом епохи, але й способом осмислення власної участі у війні, боротьби зі страхом і спробою знайти себе у новій реальності.

Тема війни та долі людини у війні привертає щораз більшу увагу літературознавців, бо література, породжена війною, цікава своєю тематикою й проблематикою, жанрово-стильовим розмаїттям (Марина Рябченко [2], Наталя Мочернюк [1], Ольга Шелюх [4] та ін.)

Якщо говорити про мемуарну літературу періоду російсько-української війни, то особливе місце відведемо книжкам, що їх написали матері про своїх дітей. Так, письменниця Олена Чернінька у 2024 році видала книжку «Лемберг: мамцю, ну не плач» (Видавництво Старого Лева) про свого сина Михайла, який пішов на війну добровольцем і якого, на жаль, протягом двох років уважали зниклим безвісти. Стільки ж часу в душі матері жила надія, що син не загинув, що він повернеться...

На більше ніж на 200 сторінках тексту, що складається з окремих частин, які є то спогадами матері, друзів, побратимів, то щоденниковими записами, то листами, авторка-мати з боєм, сумом,

сльозами, розповідає про горе, що випало на її долю та долю її сина, який не повернувся з Бахмута.

Водночас у книжці звучать ноти не суголосні з горем: тут рядки про гордість за сина, що виявив героїзм у боях російсько-української війни, про його особливий характер, помітний ще з дитинства, коли він дивував дорослих своїм упертим бажанням брати на себе роль дорослого чоловіка. *«Мама виховувала воїна, а не сучку!»* [3, с. 7), – це його слова, і вони виведені як епіграф до книжки. Тому коли загроза повномасштабного вторгнення російської армії стала видимо неминучою, молодий айтивець, бізнес-аналітик, почав активно готуватися до війни: навчився стріляти, придбав зброю, зробив операцію на очі, аби бути готовим до виконання бойових завдань. Далі – тероборона й захист Києва, переведення з власної волі до Збройних сил. Набував досвід у боях на півдні України, після цього приєднався до захисників Бахмута, так само добровільно. Як бачимо, шлях доволі промовистий.

За словами Олени, на початку війни Михайло мав позивний «Львів», а згодом, коли перевівся у свою останню бригаду, там була позиція під назвою Львів. І щоб не плутати, йому побратими дали новий позивний – «Лемберг».

Книжка має одну важливу композиційну особливість – авторський текст, який є чи то спогадом, чи то щоденниковим записом, часто переплітається з коментарями й спогадами Михайлових побратимів, друзів, співробітників, учителів. Загалом синтез елементів малих жанрів в одному тексті є цікавою практикою сучасної малої прози про війну, що, очевидно, дає ширші можливості автору поєднувати художнє, документальне й публіцистичне письмо.

Наприклад, командир кулеметного підрозділу 206 батальйону тероборони Оз (Олексій) характеризує свого підлеглого як безвідмовного і завжди готового до виконання будь-яких завдань: *«Не було такого, щоб він від чогось відмовлявся... Він завжди рвався до бою, аж мені інколи здавалось, що він щось чи то комусь, чи собі хотів довести»* [3, 207–208]. Не менш виразним є спогад командира підрозділу аеророзвідки Роя, який водночас був приятелем Олени: *«Коли я побачив Мішу вже на позиціях біля Лавини, [...] Це був невисокий пухкий гіпстер зі щічками і вкладе-ним назад волоссям та з гвинтівкою. Все це так не пасувало одне до одного, що само собою народжувало жарти і мему. Та одразу*

впало в око, що хлопчина має характер, стрижень чи як там воно зветься. Це враження контрастувало з його зовнішнім виглядом, точніше, з моїм першим враженням про нього. Найбільше дисо- нували дві його риси: чудове почуття гумору і правильний опти- мізм. Гумор був широкого діапазону, від тонкого до чорнушного. А його оптимізм засновувався на реальному і тверезому погляді на явища і речі, що дозволяло ніколи не жалітися. Він і не жалів- ся. Тоді Міша вперше мене здивував» [3, 130].

Намір командира (Роя) дати цьому маминому синочкові поню- хати пороху і той зрозуміє, що не створений для війни був нейт- ралізований, бо не на того натрапили. Зі спогаду бачимо, що Ми- хайло *«має характер, стрижень чи як там воно зветься»*, був вмотивованим і морально готовим до діла: *«Цей засранець, заму- рзаний, наче поросся, був щасливий! Йому все подобалось! На відмі- ну від інших, цей горів війною... Морально він був готовий, а це дивно для цивіла» [3, 130–131].*

З епістолярію, який наведено в книзі, знаємо, що Михайло був старанним у навчанні й сильний характером (з листа вчительки української мови і літератури [3, 213], тому легко набувши нових навичок і досвіду, піхотинець-розвідник-мінометник з позивним Лемберг, був вишколений настільки, що його, за словами Роя, *«хотів би мати в себе кожен командир» [3, 131]*, на початку 2023 року перевівся туди, де була найбільша потреба й небезпека – у Бахмут.

На самому початку книжки Олена Чернінька подає Лембергів текст «Про Бахмут», написаний 11 березня 2023 року. В одному з абзаців, свідомо чи не свідомо використовуючи антитезу, воїн називає Бахмут місцем страху, а в наступному – місцем хоробрості. Коментар до цієї антитези такий: *«Хто би що не казав, але хоробрість – це не відсутність страху. Хоробрість – це розумін- ня того, що є речі, важливіші за твій власний страх» [3, 10]*

Саме це останнє речення є дуже вагомим, бо містить вичерпне пояснення мотивації таких молодих хлопців, як Лемберг і його найближчих побратимів – Бананчика та Махна. Тут прочитується аналогія зі славетними Енеєм, Низом та Евріалом, для яких обов'язок важливіший за власне благо.

На завершення зазначу, що сучасна мала проза є своєрідною лабораторією жанрів, що дає можливість авторам у найбільш вда- лий спосіб висвітлити особливості сучасної доби, яку наше суспі-

льство проживає в часі великої війни, показати мужність і героїзм наших захисників, материнську силу в любові й пам'яті про синів, що втратили свою весну на полі болю.

І публіцистичне... Саме зараз, коли на папір лягають ці рядки, у Львові, у Гарнізонному храмі, прощаються із Михайлом-«Лембергом», який повернувся додому на щиті, визначивши межі свого земного життя цифрою після тире. І просяться слова з анотації до книжки: *«Він – той, хто символізує собою покоління. Розумний, талановитий, сміливий. Цим хлопцем можна пишатися. Лемберг є представником нового покоління українців, для яких Україна – не просто слово, моральні цінності – не порожній звук, а життєвий принцип. І заради цього можна зважитись ризикнути життям. Це зробив Лемберг, це зробили хлопці й дівчата, які замість улюбленої роботи взяли до рук зброю, а родиною їм стали бойові побратими. Ті, хто пішли на війну добровольцями, схожі між собою. Тому хтось упізнає в цій книжці свого сина, чоловіка, брата...»*

ЛІТЕРАТУРА

1. Мочернюк Н. Структурно-нарративна специфіка жанру літературного репортажу (на матеріалі репортажистики про російсько-українську війну). *Наукові записки Бердянського державного педагогічного університету. Філологічні науки*, 2025. 24, С. 125–131.

2. Рябченко М. Комбатантська проза в сучасній українській літературі: жанрові та художні особливості. *Слово і час*. 2019. № 6. С. 63.

3. Чернінька О. Лемберг: мамцю, ну не плач: коротка проза. Львів: Видавництво Старого Лева, 2024. 224 с.

4. Шелюх О. Особливості сучасної літератури про російсько-українську війну. *Russian-Ukrainian war (2014–2022): historical, political, cultural-educational, religious, economic, and legal aspects: Scientific monograph*. Riga, Latvia: “Baltija Publishing”, 2022. Pp. 812–818. DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-223-4-100>